

Сакун А. В., доктор філософських наук, доцент,
завідувачка кафедри філософії, політології та українознавства
Наумович Н. Ю., студентка II курсу
факультету підприємництва та права
Київський національний університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

ЕПОХА «ПОСТ»: ІМПЕРАТИВ СУБ'ЄКТИВНОСТІ

Постіндустріальне суспільство вписується в епоху Постмодерну, котра означає відмову від ідеологій, утопій, відповідно як і всіх теологічних, метафізичних, культурних, політологічних версій історії та соціально-економічних проєктів «справедливого» суспільства, на яких вони засновувалися. Часто зазначається, що епоха Постмодерну характеризується деідеологізацією, втратою віри в науково-технічний прогрес, скептицизмом. Суспільство в дану епоху більше не сприймається як цілісність, а тому втрачається смисл соціальної дії. Ця обставина пояснюється тим, що в контексті методології історіософського аналізу Постмодерну необхідно розрізнити етапи розвитку людства по різних основах і з неоднаковим рівнем деталізації. Так, загальноприйнятий є поділ суспільства на доіндустріальне (аграрне), індустріальне і постіндустріальне. У символічному універсумі цьому поділу приблизно відповідає реалістична, модерністська і постмодерністська свідомість. Якщо брати безпосереднє знання, науку, то в їхньому розвитку, відповідно, виділяються класична, некласична і постнекласична стадії. У філософії це приблизно етапи субстанціоналізму й еволюціонізму, енергетизму і суб'єктності, структуралізму і синергетики. В економіці – це доекономічне, економічне і постеконімічне суспільство [4, 4].

Для виявлення сутності Постмодерну його важливо співвіднести з відповідними етапами історичного процесу, насамперед з попереднім – Модерном, але усвідомивши розходження між різноманітним реальним змістом будь-якого суспільства і тенденцією, тобто ведучим напрямком його розвитку. У символічному універсумі вона виражається у вигляді пануючого світогляду (ідеології).

Термінологічно розходження між фактично існуючим змістом суспільного життя і спрямованістю змін фіксується так званим «ізмом». Розрізняють суспільство, епоху Модерну і – модернізм. Суспільство, епоху Постмодерну і – постмодернізм. У суспільстві Модерну існувало, зрозуміло, і сільське господарство, навіть полювання, рибальство, і реалізм, навіть міфотворчість, але провідною

силою було індустріальне виробництво, обробка природних матеріалів, машини. У мистецтві ж, відповідно, у центрі уваги знаходяться авангардизм, експериментаторство, різного роду творчі новації. Модернізм – це ідейно-світоглядний вираз епохи Модерну. Аналогічним чином у суспільстві Постмодерну є і сільське господарство, і обробна промисловість, у культурі – реалізм, модернізм, але у фокусі інтересу – інформаційні технології, віртуальні реальності, відеоарт, фінансова економіка. Постмодерн – це епоха, суспільство загалом з усім, що в ньому існує. Постмодернізм – це пануючий напрямок духовного розвитку в епоху Постмодерну. Напрямок, що дає назву всьому складному багатомірному суспільству, всьому суперечливому, багатовекторному часу. Відмінність понять Модерну і модернізму, як і Постмодерну та постмодернізму, допомагає більш глибоко зрозуміти процеси, що відбуваються в соціокультурній реальності, зрозуміти їх також у філософсько-освітній теорії [3, 296].

Вихідне розуміння модернізму має мінімум два значення: вузьке, конкретно-історичне, і розширене, яке включає в себе попередні етапи. У вузькому сенсі модернізм виник у боротьбі з традицією і реалізмом, із класикою. Ця боротьба була виразом перемоги індустріального суспільства над доіндустріальним, аграрним, що супроводжувалося поворотом від опису реальності «як вона є», відкриття і репрезентації природи до її перетворення, переробки відповідно до цілей суб'єкта. Поступово, у міру зростання творчої активності людини, модернізм почав включати в себе класику. Час, що був до епохи Модерну, прийняв його форми, і зараз він постає в Постмодерні як щось єдине, гомогенне. Модернізм, який раніше заперечував минуле, традицію, і був спрямований у майбутнє, позбувшись свого прогресивного пафосу, став уособленням норми, своєрідним офіціозом, хоча під тиском постмодернізму наближається до «мертвої класики» [3, 298].

Термін «постмодернізм» уперше був вжитий у книзі Р. Ранвіца «Криза європейської культури» (1917 р.). Однак «по-справжньому» – як «нове слово» у культурному лексиконі – дане поняття почало поширюватися в 1960-1970-х рр. для фіксації інноваційних тенденцій в архітектурі і мистецтві, у художніх і вербальних його формах, а потім стало застосовуватися до економіко-технологічної і соціально-культурної сфер.

У філософію воно ввійшло насамперед у Франції, особливо після 1979 р., починаючи з роботи Ж.-Ф. Ліотара «Постмодерністський стан: доповідь про знання». Після усвідомлення постмодерністської

філософії як особливого стану духу і напрямку думки виникає «новий культурний ландшафт» [5, 24].

З позицій загальнонаукового підходу епоха Постмодерну (епоха «пост») з її орієнтацією на суб'єктність, індивідуалізм неklasичний ланцюжок «знання – реальність» трансформується в постнеklasичне коло «реальне знання» і його «людський потенціал в реальності», яка наповнюється науковим знанням. Натуралістичні розмисли поступаються місцем антропо-аксіологічним рефлексіям; вищим кредо осягнення світу постає не епістемологічний (знання – мета), а антропний принцип: знання – засіб, при будь-яких обставинах пізнавальна енергія повинна одержати гуманітарне, людиноцентричне виправдання. Подібна постановка загострює проблему взаємозв'язку і взаємодії об'єктивного і суб'єктивного (об'єкта і суб'єкта), ще більше роз'єднує постнеklasику з неklasикою і класикою, тобто постмодернізм з модернізмом. Йдеться про нові акценти у співвідношенні об'єкта і суб'єкта не лише суспільного розвитку, але й розвитку науки та освіти, котрі тепер можуть розвиватися лише на основі нових методологічних підходів і принципів.

Необхідно зазначити, що особливість методології постнеklasичної як науки, так і освіти полягає у нових завданнях і цілях пізнання. Якщо класика і неklasика функціонували як «знання-відношення», орієнтовані на осягнення властивостей світу, то постнеklasика функціонує як «знання-інструмент», орієнтований на ствердження людини в світі. Тобто не пріоритетність «науково-технічних і технологічних засад суспільства, не держави загалом, не певних соціальних верств суспільства і навіть не усереднено статистичної (структурованої) людини, а людської особистості індивіда, його винятковості і самоповаги» [1, 176]. На відміну від класичної і неklasичної науки, яка прагнула до пізнання (і знання) буття, тепер, в епоху «пост», радикалізується знання перспектив творення буття, котре відповідає запитам людини. Тим самим очевидним є переміщення «із субстанціоналізму на креативізм, з онтології на телеологію» [2, 473], що обумовлено включенням в процес пізнання нових, більш досконалих і змістовних тенденцій.

Важливою характеристикою епохи «пост-» є поняття «нової раціональності». Класика і неklasика будувались як діанойя: знання – безпристрасний логіко-понятійний аналіз реальності; або як епістема: знання, узгоджене з внутрішніми канонами раціонального аналізу реальності (стандарти експериментального і логічного доказу). Наукова раціональність – це відповідність теоретичних побудов, але не об'єкту, який відображається теорією, а тим засобам пізнання,

нормам та ідеалам, які прийняті наукою і ведуть до об'єктивної істини. Кожна епоха в розвитку раціональності характеризується власним типом раціональності. Зміна типів раціональності свідчить не лише про ступінь зрілості суб'єкта пізнання, але і про характер системних об'єктів, котрі ним освоюються.

Таким чином, епоха «пост» – епоха переконструювання і перетворення існуючого світового порядку. Саме в цю, перехідну по своїй сутності, епоху народжуються нові підходи і теорії, адже зміна світовлаштування і устрою не може бути витлумачена в контексті традиційної методології. Постмодерн – не стільки характеристика певного суспільства, скільки культурна й інтелектуальна реакція на суспільний стан, в якому відбуваються трансформації людини, перехід від діючого, автономного, мислячого індивіда до людини «масової», котра втратила роль суб'єкта суспільного розвитку. Окремий індивід перестав мислити себе самостійним суб'єктом соціальної дії, свідомо контролювати всю суму зовнішніх обставин, що і фіксується в свідомості людини епохи «пост», а також в стратегіях мислення і пізнання.

Література:

1. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: Курс лекцій. К.: «АДЕФ-Україна», 2010.
2. Ильин В.В. Философия. М.: Академический проект. 1999.
3. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: Логос, Софія, Розум. К.: Книга, 2006.
4. Трансформации в современной цивилизации: пост-индустриальное и постэкономическое общество // Вопросы философии. 2000. № 1.
5. Чусин-Русов А.Е. Новый культурный ландшафт: постмодернизм или неоархаика? // Вопросы философии. 1999. № 4.